

Конституційний Суд України
вул. Жилянська, 14, Київ-33, 01033

Суб'єкт права на Конституційне подання: 46 (сорок шість) народних депутатів України

Уповноважені за дорученням:

народні депутати України:

Івченко Вадим Євгенович

(посвідчення №214)

Каплін Сергій Миколайович

(посвідчення №144)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про пенсійне забезпечення» №1788-ХІІ від 05 листопада 1991 року у редакції від 24 грудня 2015 року із змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» №911-VIII від 24 грудня 2015 року

24 грудня 2015 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» №911-VIII (відомості про офіційне опублікування: *Голос України*, 2015, 12, 31.12.2015 N 250), який набрав чинності 01.01.2016 року (надалі – Закон № 911-VIII).

Зазначеним Законом № 911-VIII внесено зміни, зокрема, до статей 54 та 55 Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-

XII (в поточній редакції), якими суттєво порушуються права певних категорій громадян, за наслідком підвищення віку виходу на пенсію за вислугою років.

Відповідно до статті 150 Конституції України, статей 13, 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» звертаємось до Конституційного Суду України з клопотанням про розгляд питання відповідності статті 22 Конституції України (конституційності) Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-XII (відомості про офіційне опублікування: Відомості Верховної Ради України, 1992, N 3 (21.01.92), ст. 10 (надалі – Закон № 1788-XII) у редакції Закону № 911-VIII.

Правове обґрунтування невідповідності абзаців першого (в частині слів «після досягнення 50 років»), дванадцятого – двадцять шостого пункту «а» статті 54, абзацу першого (в частині слів «після досягнення 55 років»), дванадцятого двадцять п'ятого пункту «е», абзацу першого (в частині слів «але не раніше досягнення 55 років»), другого – четвертого пункту «ж» статті 55 Закону № 1788-XII частині третій статті 22 Конституції України.

Законом №911-VIII законодавець (Верховна Рада України) вніс зміни, зокрема, до Закону № 1788-XII, якими було підвищено вік виходу на пенсію певних категорій працівників за вислугою років, які користувались зазначеним правом на зазначений вид пенсії незалежно від віку.

Так, в абзаці першому пункту «а» статті 54 Закону № 1788-XII було визначено вік виходу на пенсію за вислугою років для працівників льотного та льотно-виробничого складу «після досягнення 50 років».

В абзаці першому пункту «е» статті 55 Закону № 1788-XII було визначено вік виходу на пенсію за вислугою років для працівників освіти,

охорони здоров'я та соціального забезпечення «після досягнення 55 років».

В абзаці першому пункту «ж» статті 55 Закону № 1788-ХІІ було визначено вік виходу на пенсію за вислугою років для артистів театральних концертних та інших видовищних закладів, підприємств і колективів при стажі творчої діяльності від 20 до 35 років за переліком та у порядку, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, незалежно від віку, «але не раніше досягнення 55 років».

Таким чином, на думку суб'єкта конституційного подання, законодавець суттєво порушив гарантії соціального забезпечення окремих категорій громадян, звужив зміст та обсяг їх прав на пенсійне забезпечення, встановивши додаткові умови для отримання пенсійного забезпечення не лише за наслідками досягнення спеціального стажу роботи, але й за умови досягнення такими громадянами певного віку.

Так, підставою для призначення пенсій за вислугу років є зайнятість окремих категорій громадян на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання пенсійного віку (Закон № 1788-ХІІ).

Частиною першою статті 8 Конституції України в Україні визнається й діє принцип верховенства права.

Складовою верховенства права є принцип правової визначеності, основу якого утворює ідея передбачуваності очікування суб'єктом відносин визначених правових наслідків (правового результату) своєї поведінки (досягнення працівником професійного стажу), яка відповідає наявним у суспільстві нормативним приписам.

Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово наголошував на тому, що принцип правової визначеності вимагає ясності й однозначності правової норми та забезпечення того, щоб ситуації й правовідносини залишалися передбачуваними (правові позиції

Конституційного Суду України в рішеннях від 22 вересня 2005 року N 5-рп/2005, від 29 червня 2010 року N 17-рп/2010, від 22 грудня 2010 року N 23-рп/2010, від 11 жовтня 2011 року N 10-рп/2011).

Стабільність правового регулювання проявляється в неприпустимості внесення довільних змін до наявної системи норм і є віддзеркаленням підтримання довіри громадян до законів та дій держави. Збереження розумної стабільності означає, серед іншого, обов'язок законодавця враховувати при зміні умов набуття права на отримання соціальних благ законні очікування, пов'язані з виконанням (повністю або частково) умов набуття такого права, зокрема, досягнення професійного стажу.

Як неодноразово зазначав Конституційний Суд України, зокрема в рішенні від 11 жовтня 2005 року №8-рп/2005 по справі №1-21/2005, в Україні як соціальній, правовій державі політика спрямовується на створення умов, які забезпечують достатній життєвий рівень, вільний і всебічний розвиток людини як найвищої соціальної цінності, її життя і здоров'я, честь і гідність.

Утвердження та дотримання закріплених у нормативно-правових актах соціальних стандартів є конституційним обов'язком держави. Діяльність її правотворчих і правозастосовчих органів має здійснюватися за принципами справедливості, гуманізму, верховенства і прямої дії норм Конституції України, а повноваження - у встановлених Основним Законом України межах і відповідно до законів.

Зазначені конституційні принципи, на яких базується здійснення прав і свобод людини і громадянина в Україні, включаючи і право на пенсійне забезпечення, передбачають за змістом статей 1, 3, 6, 8, 19, 22, 23, 24 Основного Закону України правові гарантії, правову визначеність і пов'язану з ними передбачуваність законодавчої політики у сфері пенсійного забезпечення, необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій і бути

впевненими у своїх законних очікуваннях, що набуте ними на підставі чинного законодавства право, його зміст та обсяг буде ними реалізовано, тобто набуте право не може бути скасоване, звужене.

Тобто, згідно зі статтею 22 Конституції України закріплені нею права і свободи не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Зміст прав і свобод людини - це умови і засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування і розвитку. Обсяг прав людини - це кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують його множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та виражені у певних одиницях виміру.

Звуження змісту прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто якісних характеристик права. Звуження обсягу прав і свобод - це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики.

Право на пенсійне забезпечення є складовою конституційного права на соціальний захист. Згідно зі статтею 46 Конституції України це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

Встановивши в законі правові підстави призначення пенсій, їх розміри, порядок обчислення і виплати, законодавець може визначати як загальні умови їх призначення, так і особливості набуття права на пенсію, включаючи для окремих категорій громадян пільгові умови призначення пенсії залежно від ряду об'єктивно значущих обставин, що характеризують

трудова діяльність (особливості умов праці, професія, виконувані функції, кваліфікаційні вимоги, обмеження, ступінь відповідальності тощо). Законодавець повинен робити це з дотриманням вимог Конституції України, в тому числі принципів рівності, справедливості та об'єктивності, з урахуванням тих самих умов праці, які є шкідливими та пов'язані із надмірним навантаженням, як фізично так і морально-психологічного плану.

Право на пенсійне забезпечення, загальні умови, порядок нарахування та розмір пенсій визначаються, зокрема, законами України "Про пенсійне забезпечення", "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування".

Як вже зазначалось, згідно зі статтею 22 Конституції України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга), при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя).

Скасування конституційних прав і свобод - це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація. Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини - це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена.

Відповідно до частини третьої статті 22, статті 64 Конституції України право громадян на соціальний захист, інші соціально-економічні права можуть бути обмежені, у тому числі зупиненням дії законів (їх

окремих положень), лише в умовах воєнного або надзвичайного стану на певний строк.

Таку правову позицію Конституційний Суд України висловив у Рішенні від 20 березня 2002 року N 5-рп/2002 (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій) (пункт 6 мотивувальної частини).

Враховуючи на сьогодні відсутність об'єктивних підстав для будь-якого обмеження, передбаченого Конституцією України (воєнний чи надзвичайний стан), обмеження певних категорій працівників, щодо врахування окрім стажу роботи, додатково і віку, є неконституційними.

Окрім того, Україні як соціальній, правовій державі людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (статті 1, 3 Конституції України).

Зазначені конституційні положення розвинуті в розділі II Конституції України "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина". Тим самим право на соціальний захист віднесено до основоположних прав і свобод. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел (частина друга статті 46 Основного Закону України) і забезпечується частиною другою статті 22 Конституції України, відповідно до якої конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

Конституційне право на соціальний захист включає і право громадян на забезпечення їх у старості. Пенсія за віком, за вислугу років та інші її види, що призначаються у зв'язку з трудовою діяльністю, заслужені попередньою працею і є однією з форм соціального захисту. Цим

визначається зміст і характер обов'язку держави стосовно тих громадян, які набули право на одержання пенсії.

Пенсійне забезпечення встановлене державою за вислугу років встановлюється окремим категоріям громадян зайнятих на роботах, виконання на яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком.

Втрата професійної працездатності та придатності до виконання професійних обов'язків не може залежати від досягнення працівниками певного віку, а має залежати (що було змінено законодавцем) виключно через зайнятість протягом визначеної тривалості у шкідливих та небезпечних умовах праці, пов'язаних із напруженим виробничим, психологічним чи моральним процесом.

Таке підвищення віку, яке визначив законодавець шляхом прийняття Закону №911-VIII, фактично призводить до ситуації, яка за наслідками збільшення тривалості робочого часу (незважаючи на професійний стаж) на робочих місцях із шкідливими та важкими умовами праці, призводить до значного погіршення стану фізичного і морального здоров'я окремих категорій працівників, що є неприпустимим та фактично таким, що не відповідає нормам Конституції України.

Враховуючи наведене, відповідно до статті 150 Конституції України, пункту першого частини 1 статті 13 Закону України «Про Конституційний Суд України», керуючись статтями 39, 40, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України»,

ПРОСИМО:

визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

абзаців першого (в частині слів «після досягнення 50 років»), дванадцятого – двадцять шостого пункту «а» статті 54, абзацу першого (в

частині слів «після досягнення 55 років»), дванадцятого двадцять п'ятого пункту «е», абзацу першого (в частині слів «але не раніше досягнення 55 років»), другого – четвертого пункту «ж» статті 55 Закону № 1788-ХІІ.

Брати участь у конституційному провадженні за цим поданням доручаємо народним депутатам України –

Додаток:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» №911-VIII (відомості про офіційне опублікування: Голос України, 2015, 12, 31.12.2015 № 250);
2. Витяг з Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-ХІІ (відомості про офіційне опублікування: Відомості Верховної Ради України, 1992, № 3 (21.01.92), ст. 10);
3. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року №8-рп/2005 по справі №1-21/2005;
4. Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002.

Список народних депутатів України, які підтримують конституційне подання:

№№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові народного депутата України	Номер посвідчення народного депутата України	Підпис народного депутата України	Дата підпису народного депутата України
1	Тимошенко Ольга			1.04.2016р.
2.	Івченко Фади Євгенів	214		1.04.2016р.

2 (два) підписи

N3	Евтушок С.М.	354	01.04.2016
N4	Редкин О.М.	217	01.04.2016
5	Фемин Александрович	215	01.04.2016
6	Сунцов Александр Владимирович	224	01.04.2016
7	Будяков Сергей Сергеевич	360	01.04.16
8	Курочкин Иван Сергеевич	222	01.04.2016
9	Тарасов Борис Сергеевич	220	01.04.2016
10	Соболев Сергей Владимирович	212	01.04.2016
11	Младенко Александр Владимирович	213	01.04.2016
12	Дулинов О.В.	266	01.04.2016
13	Дигуз В.В.	254	01.04.2016
14	Кочубай М.А.	280	01.04.2016
15	Фремонков В.Ю.	~~258~~	01.04.16
16	Киселев А.М.	~~134~~	01.04.16
17	Ильинский В.В.	353	01.04.16
18	Бездава Г.Г.	295 ²³³	01.04.16
19	Мирошниченко В.Р.	179	01.04.16
20	Будник Т.В.	343	01.04.16
21	Бачурин В.В.	121	04.04.16
22	Кручин Ю.Ю.	216	01.04.16
23	Судиль В.О.	438	01.04.16
24	Фемин Н.М.	276	01.04.16
25	Балочев П.П.	277	01.04.16
26	Кручин Ю.Ю.	216	01.04.16
27	Морозов Е.А.	153 ³³¹	01.04.16

повтор.

24 (дважды по ширине) и 25 (дважды)

28	Коваленко О.М.	85	12.04.2016
29	Курко Т.В.	211	12.04.16
30	Деревишко Ю.Б.	291	11.04.16
31.	Комарівська А.А.	224 ²⁸¹	12.04.16
32.	Абушнін О.Р.	255	12.04.16
33	Кочик С.М.	194 342	12.04.16
34	Сурікян К.В.	346	12.04.16
35	Фіредас В.І.	401	12.04.16
36	Сурожин О.А.	356	12.04.16
37	Бодер Т.М.	423	19.04.16
38	Тарло П.І.	21 ²³¹	12.04.16
39	Кувалко О.М.	132	12.04.16
40	Танієв М.М.	181	12.04.16
41	Левенко В.В.	421	12.04.2016
42	Гушко А.О.	413	12.04.2016
43	Осередський О.І.	350	12.04.2016
44	Толово М.Б.	362	12.04.2016
45	Марченко О.О.	294	12.04.2016
46	Власенко С.В.	223	12.04.2016

Всього 45 (сорок п'ять) підписів народних депутатів України.
(цифрами та літерами)

Керівник Управління
кадрів

В.Власенко
25.04.2016